

mestall

any XVII
núm. 37
juny 2015

mestall: 1. mescla de diferents espècies de cereals; 2. conjunt homogeni de coses diverses

Butlletí de l'Associació d'Història Rural

LA DISSOLUCIÓ DEL PATRONAT FRANCESC EIXIMENIS

Amb certa freqüència han aparegut a les pàgines d'aquest butlletí informacions referides al Patronat Francesc Eiximenis, a les seves activitats i a la nostra participació en el seu si d'ençà que hi vàrem ser admesos l'any 2005. La present nota editorial serà, però, la darrera que hi faci referència. Creat per la Diputació de Girona l'any 1962 com a institució que agrupava, coordinava i potenciava els centres d'estudis locals i comarcals de la província, va ser dissolt a finals d'octubre de l'any passat al·legant imperatius legals imposats per la Llei de racionalització i sostenibilitat de l'administració local (LRSAL), de 27 de desembre de 2013, que ha forçat les administracions locals a reduir la seva dimensió. Les motivacions de fons, probablement, van més enllà del que aquesta legislació estableix, ja que el Patronat no es trobava en la situació de desequilibri pressupostari que la LRSAL persegueix. Amb tot, el marge de maniobra dels centres d'estudis que integraven el patronat ha estat nul davant d'una decisió ja adoptada i assumida pels òrgans competents de la Diputació. El Patronat va autodissoldre's en una convocatòria urgent del seu ple, el 14 d'octubre de 2014. El compromís de qui era president del Patronat i, a més, diputat de cultura, Xavier Soy, ja en aquell moment fou que la dissolució no havia d'afectar la política de suport de la Diputació als centres

d'estudi, tot i que a partir d'ara es canalitzés directament des de l'àrea de cultura, i que calia crear un nou instrument que permetés continuar la tasca fins aleshores realitzada a través del Patronat. La proposta finalment s'ha concretat en la creació d'un Consell de Recerca i Estudis Locals de la Diputació de Girona, del qual ja hi ha un esborrany sobre la taula. El relleu institucional s'ha produït, segurament, amb massa lentitud, especialment per la proximitat d'unes eleccions municipals que, mentre escrivim això, estan a punt de celebrar-se i no poden sinó generar un marc d'incertesa pel que fa a la voluntat de mantenir aquests compromisos. Probablement també s'haurà perdut l'empenta que el darrer director, en Narcís Figueras, havia aconseguit donar-li. Tanmateix, no podem deixar d'indicar que, entre la ferralla de l'edifici demolit, poden trobar-se alguns efectes positius, com ara l'apertura de les convocatòries d'ajuts a tots els centres d'estudis que acrediten una trajectòria solvent i no només als qui havien aconseguit ser admesos al Patronat. En qualsevol cas, esperem que en poc temps pugui tornar a normalitzar-se i institucionalitzar-se la relació dels centres amb la Diputació.

Enric Saguer ■

SUMARI

Portada

La dissolució del Patronat Francesc Eiximenis

Entrevista

Mario Zucchitello

Trobades

Els cortals empordanesos. De la baixa edat mitjana al segle XXI

Archivos de familia. Escrituras familiares: patrimonio y documentación

I Congrés del món de la masia: passat, present i futur del territori rural català

Notes de lectura

Josep Maria Gironella i Granés
Els molins empordanesos baixmedievals. Propietat, explotació i fiscalitat

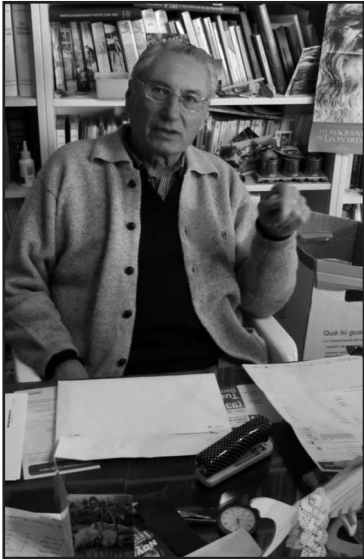
Recerques

Lluís Serrano Jiménez
Els tancaments de terres a la Catalunya del segle XIX

Agenda

Vintena trobada de centres d'estudis locals i comarcals organitzada per la Diputació de Girona al Monestir de Sant Daniel, 18 d'abril de 2015.
Fotografia: Eva Mitjà

Mario Zucchitello

En l'àmbit historiogràfic català, parlar de Mario Zucchitello és parlar d'un singular cas d'historiador local que de manera diacrònica i sincrònica ha sabut esprémer el suc de milers i milers de documents d'arxius tossencs, gironins, catalans, espanyols i d'altres de l'estranger, per arribar a confegir les millors pàgines de la història de la població que l'ha acollit: Tossa, on resideix des de 1962. Nascut a Carpi (a la província italiana de Mòdena) el 4 d'abril de 1937, les seves rigoroses recerques historiogràfiques plasmades en prop d'una desena de publicacions el situen com un professional de prestigi que molts pobles desitjarien tenir algun dia. Fundador i membre de diversos centres d'estudis, també va afegir-se des de primera hora a la nostra Associació d'Història Rural. La seva dilatada trajectòria professional i independent ens ha determinat a creure interessant tenir una conversa amb ell.

Tens una trajectòria investigadora al darrere que t'avalua i et prestigia, i una singularitat vital que et fa una rara avis a casa nostra. Per això tenim interès que ens expliquis algunes coses teves i ens facis algunes reflexions que ens permetin de copsar amb què t'has trobat al llarg de tants anys de recerca, i com valoren les perspectives actuals.

Comencem pel Mario petit. Ja tenies inquietuds culturals? Hi havia antecedents a la família per aquestes coses?

No. Jo sóc el primer dels Zucchitello que vaig anar a la Universitat. Sempre he tingut una inquietud pels estudis. A l'Aquila, ciutat de l'Abruzzo on vaig créixer, vaig estudiar al *Liceo*, un tipus de centre basat en la formació humanista que venia de la reforma Gentile de l'any 1923, que valorava al màxim els estudis clàssics, i obria les portes a qualsevol facultat universitària. Allà vaig començar a escriure en el diari del centre. Vaig estudiar grec antic (5 anys), llatí (8 anys), filosofia, matemàtiques i cultura clàssica. Ara me'n faig creus d'haver arribat a fer traduccions de cants sencers de l'*Eneida* de Virgili! Tanmateix, a la Universitat de Roma La Sapienza vaig començar a estudiar enginyeria naval, perquè el mar sempre m'havia atret, però les coses de la vida a vegades van canviant, l'home proposa i Déu disposa. El 1959 vaig conèixer la que seria la meua dona, i quan ens vam casar i vaig establir-me a Tossa es va fer impossible continuar fent enginyeria; la distància no ho permetia. Amb tot, sempre m'ha quedat la passió pel mar. Va ser llavors quan, gràcies a haver fet els estudis clàssics, vaig poder adreçar-me a la Facultat de *Lingue e Letterature Straniere* de la Universitat de Pisa, en l'especialitat de filologia hispànica, en què no calia fer classes presencials. Vaig estudiar a distància i em desplaçava allà per examinar-me. Havia guanyat dues beques, una que vaig tenir per

freqüentar estudis d'espanyol a la Universitat de Barcelona, i una altra de *Cursuri de Vara* a Mamaia (Romania), però allà al final no hi vaig anar. Ben aviat em vaig adaptar a la nova realitat. L'arqueologia sempre m'havia interessat per la meua formació clàssica.

Quins professors et van despertar més inquietuds?

Hi ha el professor de literatura espanyola Guido Mancini, gran especialista de la literatura del Segle d'Or espanyol. Als anys vuitanta amb ell i dos altres amics vam anar a Salamanca, on hi havia un simposi de Santa Teresa de Jesús, i allà vaig conèixer l'historiador Henry Kamen. Va ser un viatge molt bonic, que em va permetre fer moltes coneixences. També haig de dir que amb Guido Mancini vaig intentar promoure una càtedra de català a la Universitat de Pisa. Aquesta universitat pretenia que la Generalitat hi enviés un lector i llibres. Vaig tenir ocasió de parlar-ho personalment amb el president Pujol, que em va remetre al conseller Max Cahner, i aquest al director general de política lingüística, que em va acabar dient que no es podien tenir relacions amb l'exterior. Aquest desinterès de la Generalitat em va saber greu, m'hauria agradat aconseguir-ho. Francesco Guazzelli, de la Universitat de Pisa, també ha estat una persona que m'ha marcat molt. Amb ell i la seva família encara hi tinc molts lligams. Són dos professors que m'han ajudat molt en el camp filològic i literari. Haver estudiat a distància i de més gran em va permetre establir vincles personals amb ells que d'altra manera hauria estat difícil de tenir.

Com vas viure el canvi d'Itàlia a Catalunya?

Molt bé, perquè al llarg de la vida he canviat unes quantes vegades de lloc. El meu pare era militar, i de petit vaig anar d'un

lloc a l'altre. Mai no m'he trobat desplaçat, sempre m'he acostumat als llocs on he anat a viure. Venir aquí no ha estat cap problema. Ràpidament m'hi vaig trobar bé. La mentalitat catalana s'assembla a la lligur.

Malgrat que durant alguns anys no et vas abocar a la recerca, sí que vas fer una immersió plena en la sociologia d'un poble en transformació: en aquells anys el turisme va transformar una societat rural en una societat cosmopolita que va capgirar la seva realitat. Com et vas integrar, i com valeres aquells anys de canvi?

Quan vaig arribar a Tossa, tot seguit no vaig pas pensar a dedicar-me a la història de la vila. El fet no va ser volgut, sinó que allà on vius has d'aprofitar allò que t'ofereix l'ambient i la societat. Jo venia de la muntanya, però tenia la passió pel mar, em vaig fer tot seguit amic dels pescadors: anava a pescar amb ells, em vaig comprar una barqueta. L'avi Peres, un dels pescadors llegendaris de Tossa, em va ensenyar a pescar. En Jaume Leonart, l'avi Santané i altres també, i sempre he tret la part bona de les coses. El tarannà del poble em venia des de la base, gent humil i senzilla que m'explicaven multitud d'anècdotes del poble. I així vaig començar a entendre'n la mentalitat. Després, naturalment, pel negoci hotelier de la família de la meva dona, vaig treballar a l'hotel, i allà vaig conèixer la realitat turística, i vaig copsar ambients molt diversos. Estava entre el poble i la part internacional que facilitava el turisme, que et permetia tenir una visió molt àmplia de la realitat. Vaig anar veient el canvi substancial de la manera de viure, tot i que Tossa, encara que hi hagi hagut el turisme, és un poble que conserva molt la seva manera de ser, diferent d'altres pobles de la costa que ja no saben gaire el que són.

Arriba la transició democràtica i tot es desvetlla.

Jo sempre he partit de la idea que, quan vius en un poble, tant li fa que sigui on has nascut o a on has anat a viure, hi ha dues maneres de comportar-te: o fer la vida contemplativa, em guanyo la vida, i deixar-te de participar en la vida activa, o al contrari, implicar-t'hi. M'aplico la frase de Kennedy i la versió creient allò de no preguntis el que el poble pot fer per tu, sinó el que tu pots fer per al teu poble. I jo he pensat així. A les darreries del franquisme, pel meu tarannà, l'alcalde de llavors em va demanar de formar l'associació de pares d'alumnes de l'escola. Vaig acceptar amb una condició: que hi hagués unes eleccions democràtiques, i així es va fer encara sota la dictadura. I em varen fer president. Hi va haver molta expectació per aquell procés participatiu. Aquells anys vam tenir molts problemes per la precarietat de les aules. Vam promoure una pauta de com-

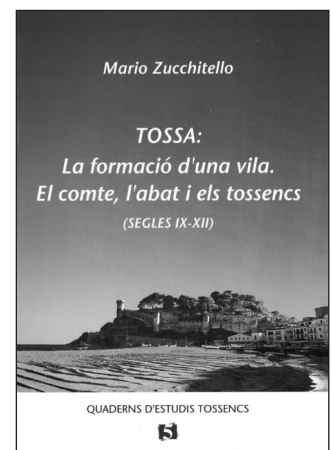
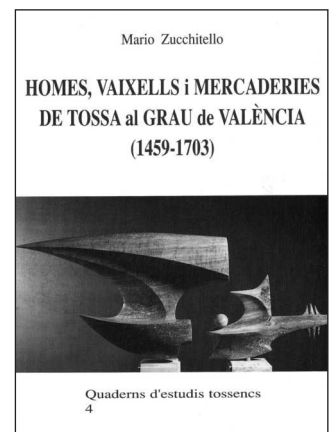
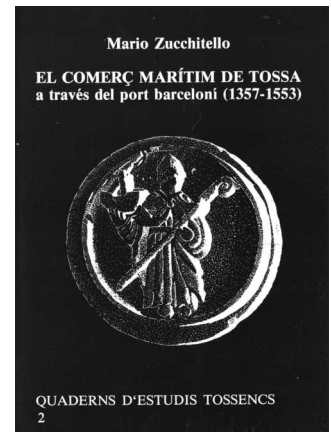
portament, conferències, sortides culturals, etc. En aquell moment, hi havia efervescència per tot el que s'estava gestant a nivell polític. El primer ajuntament democràtic es va nodrir de membres de la junta directiva d'aquesta entitat, menys jo que, com a ciutadà italià, no hi podia accedir.

També es destaca el cuc per la recerca històrica.

A Tossa hi havia un fuster amb inquietuds culturals, l'amic Narcís Fonalledas Bas. Parlàvem sovint, i em va deixar el llibre d'Enric Claudi Girbal *Tossa. Noticias sobre la historia, tradiciones y costumbres de esta Villa y su término*, del l'any 1884. Jo li vaig comentar les limitacions del llibre, i ell em va dir: «Doncs per què no t'animes i fas una història tu també?». D'aquí ve l'article del periodista Francisco Oliver a *Los Sitios* el 7 de juliol de 1974, en què anunciava el meu compromís de fer una nova història de Tossa.

T'acostes als arxius. Quina realitat et trobes? Quins eren els actors d'aquell moment i com valeres el seu mestratge?

Els arxius en aquell moment eren freqüentats per poquíssima gent. Recordo quan anava a l'Arxiu de Protocols de Barcelona. Llavors hi havia en Josep Maria Sans i Travé i el notari Raimon Noguera. De tant en tant ell i en Josep Maria Pons i Guri ens feien alguna classe de paleografia. Recordo una classe sobre l'emfiteusi que em va obrir molt la mirada. Hi havia també Josep Maria Madurell i Marimon, que venia amb el seu secretari, mirava uns documents i ben aviat en feia un article. Amb en Pons i Guri aviat vam fer amistat. De l'Arxiu de l'Ardiaca tinc la targeta de lector amb el número 4.350, de l'any 1970. Llavors hi havia en Pere Voltes i després va entrar en Jaume Sobrequés. Ell em va donar grans facilitats. A l'Arxiu de la Corona d'Aragó vaig fer amistat amb el subdirector, l'Antoni Maria Aragó Cabañas, originari de Lloret, qui, sabedor que jo investigava sobre navegació, de tant en tant em portava documents no classificats encara. Era com una família, tot i que llavors aquest arxiu era molt freqüentat: hi havia investigadors de fora, recordo especialment historiadors sards i sicilians consultant la documentació de la Cancelleria. Llavors els protocols de Tossa es trobaven a la Biblioteca Pública de Girona, dirigida per l'Enric Mirambell, que també em va donar totes les facilitats possibles. Allà els que investigaven érem unes *rarae aves*. Recordo que vaig passar dies i dies tot sol i, al final, va venir un noi francès, ell assegut en una taula i jo en una altra. I al final vam començar a parlar i vam fer amistat. Era en Christian Guilleré, que preparava la seva tesi doctoral sobre la Girona medieval. Continuem la bona amistat. És per això que dic que els arxius, a més de donar-me

una visió documental de l'activitat tossenca, em van permetre de fer i trobar amics que encara conservo amb molt de plaer.

D'aquella època has travat llargues amistats amb diversos historiadors. Evoca'ns-en algunes.

Ja us he fet el cas de la coneixença amb Christian Guilleré. He voltat molt per Catalunya i fora. A l'Arxiu del Regne de València hi vaig anar dues vegades i vaig estar-hi temps. Encara no fa una setmana per un carrer de Tossa em va parar un senyor que em va conèixer i jo a ell no. Se'm va identificar com el qui feia més de trenta anys em servia els peatges de mar a l'Arxiu del Regne de València. No deixa de ser una grata sorpresa. Anant d'arxiu en arxiu vaig conèixer Espanya; he fet milers de quilòmetres a la recerca de documents que sospitava que podien existir, per portar a bon port les meves investigacions. A tot arreu on podia haver-hi documentació naval de Tossa hi vaig anar: Simancas, Cadis, Viso del Marqués, Mallorca, Sevilla, Cartagena, etc. I a tot arreu em van acollir molt i molt bé, i vaig fer amistats. Recordo el qui era el director del Viso, a qui després van traslladar a Valladolid. I, malgrat els anys transcorreguts, encara rebo correspondència d'ell. Tot això, si no hagués tingut passió per la recerca, no ho hauria fet. He fet un treball molt exhaustiu, sortia dels arxius després de moltes hores, cansat, però sempre ho he fet amb gran passió. Theodor Mommsen, el gran historiador alemany, sempre deia que la història s'ha d'escriure amb passió, i així ho sento i ho faig.

I, entre aquestes coses, localitzes l'arxiu dels batlles de sac?

Per fer la història de Tossa, havia de trobar documents que malauradament ja no existien. L'arxiu del monestir de Ripoll, l'abat del qual va ser el senyor feudal de Tossa durant nou segles, el van cremar al segle XIX, de manera que ens manquen irremediablement documents de gran vàlua històrica per conèixer el nostre passat. Coneixedor que Claudi Girbal havia treballat amb l'arxiu dels batlles de sac, em vaig procurar de consultar-lo. Gràcies a l'alcalde Sebastià Coris, que feia poc havia comprat la casa dels Falguera, l'actual Museu de Tossa, vaig entrar en contacte amb la propietària per poder consultar l'arxiu de la família dels antics batlles de sac. Quan hi vaig anar em va dir que ja no tenia res, però, davant la meua insistència, em va dir que podia anar en una torre que tenia a la plaça de Sanlehi de Barcelona a veure què hi trobava. Segons ella, els lladres hi havien entrat i s'ho havien endut tot. Jo li vaig dir que potser els papers no se'ls haurien emportat, i ella em va contestar «si vol anar-hi, vostè mateix». «I si trobo l'arxiu?» —li vaig dir jo.

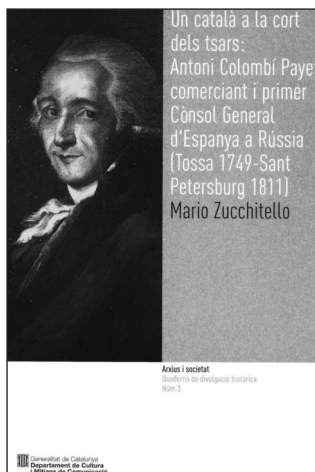
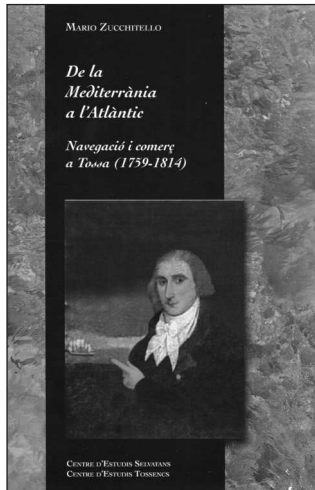
«Ja se'l pot endur, és ben seu» —em va respondre. Vaig anar-hi un dia cap al tard, amb la majordoma de la casa. Vam entrar-hi amb una espelma. Li vaig dir que buscava papers, i em va dir: «Ah! d'això sí que n'hi ha!» Al soterrani, per terra escampats, hi havia multitud de papers. Era l'arxiu que jo buscava, i que m'ha permès escriure sobre molts aspectes del nostre passat. Ja veieu que, en un cert moment, a més d'investigar també em vaig tornar com un Indiana Jones a la recerca dels documents perduts. Va ser un dels grans moments de la meua vida. Vaig tenir una gran emoció i felicitat, perquè sentia que, si no ho hagués trobat, s'hauria perdut per sempre més. Poc després, la casa va anar a terra, i ja no hi hauria estat a temps.

A principis dels anys vuitanta participes en la creació de diversos centres d'estudis. Com ho vàieu, en aquell moment?

Hi havia un moviment de fons, un fervor pels estudis històrics. Catalunya tornava a buscar les seves arrels, i s'anaven creant centres d'estudis locals i comarcals arreu. Nosaltres, a Tossa, el 1982, vam crear el Centre d'Estudis Tossencs, i paral·lelament es va crear l'Assemblea d'Estudiosos a Santa Coloma de Farners. Aquesta coincidència va permetre unificar criteris, perquè s'estava formant un centre d'estudis a l'interior de la comarca i un altre de costaner. Vam fer la reunió a casa i vam crear el Centre d'Estudis Selvatans el 1983. Hi havia la Maria del Vilar Vilà, Joan Domènech, Lluís Motgé, Isidre Prades, Jordi Puigvert, etc.

I arriben els primers llibres. Comences el camí fent arqueologia.

Quan em vaig interessar per la Vil·la Romana dels Ametllers, portava molts anys sense excavar. No s'hi havia fet res d'ençà de la intervenció d'Alberto del Castillo abans de la Guerra Civil. Vaig esperar les recerques i vaig tenir el permís de Ricard Batiste, aleshores delegat de Belles Arts del Ministeri d'Educació, per poder fer prospeccions. Després vàrem contactar amb el professor Alberto López, de la Universitat de Barcelona, i, plegats, vam començar les primeres prospeccions i excavacions a la *pars urbana* de la vil·la. D'aquí va sorgir la primera publicació el 1980. El Centre d'Estudis Tossencs es crea, doncs, de resultes de la inquietud per donar a conèixer les excavacions de la Vil·la Romana; després vam seguir durant uns quants anys més, amb altres publicacions editades per l'Institut d'Estudis Catalans, copropietari dels terrenys. El període de la història de Roma el coneixia per la meua formació clàssica, i per això m'hi vaig trobar molt a gust; no em va ser gens difícil d'entrar-hi. L'any 1978 vaig participar a la primera Assemblea d'Ar-

queologia de Catalunya. Són anys en què, en l'àmbit arqueològic, vaig fer amistat amb Xavier Nieto Prieto, gran especialista d'arqueologia subaquàtica, Josep Guitart Duran, catedràtic d'arqueologia de la UAB, el numismàtic Josep M. Nuix Espinosa, i molts altres.

Què i com et va portar a començar a interessar-te per la història marítima?

D'una banda, l'interès que m'havia quedat per l'enginyeria naval, de l'altra em semblava impossible que un poble mariner com Tossa no tingués una història de la seva activitat marítima. Això m'ha portat a estudiar i publicar la història marítima de Tossa des dels orígens que la documentació m'ha permès rastrejar fins a la seva fi; de finals del segle XIII fins a la carrera d'Amèrica i el segle XIX. Amb modèstia, però és la realitat, puc dir que estic orgullós d'haver fet que la de Tossa sigui la història marítima més aprofundida i completa dels pobles del litoral català, deixant de banda la ciutat de Barcelona. Hi ha molts treballs parcials: Cadaqués té l'estudi dels Rahola, però és d'un període limitat. Lloret té els estudis de l'amic Agustí Maria Vilà Galí, pels segles XVIII i XIX. A Blanes s'ha fet poca cosa. A Sant Feliu de Guíxols disposen d'un estudi parcial de comerç marítim medieval, de Christian Guilleré. De la presència americana, també se n'han fet estudis parcials a Sant Feliu, Sitges, Mataró, etc.

I així acabes també a València?

Vaig anar a València pel comerç marítim, i allà vaig conèixer l'Emilia Salvador, que, amb la seva tesi sobre el comerç marítim del segle XVI a València, em va obrir els ulls per anar a investigar a l'Arxiu del Regne de València. El resultat d'aquella interessant recerca va ser el llibre *Homes, vaixells i mercaderies de Tossa al Grau de València (1459-1703)*, publicat l'any 1992.

Entremig, a través del consolat italià a Barcelona, participes en les jornades Alberto Boscolo, que haurien pogut anar molt més enllà...

A l'historiador sard Alberto Boscolo, el vaig conèixer fa anys. Arran d'aquests contactes, també vaig conèixer el professor Francesco Giunta, que l'any 1987 em va convidar a participar en un postgrau sobre el monaquisme català a l'*Scuola Superiore di Archeologia e Civiltà Medievale* del Centre Ettore Majorana d'Erice (Sicília). Jo hi vaig parlar de la relació del monestir de Ripoll amb l'alou de Tossa. Allà hi havia Frederic Udina Martorell, Josep Maria Sans Travé, Manel Riu Riu, Josep Trenchs, Mn. Miquel dels Sants Gros, Marc Mayer, Anscari Mundó, les germanes Josefina i Maria Dolors Mateu, Salvador Claramunt, etc. Va ser una gran experiència, i molt enriquidora. Al consolat italià de Barcelona van crear la secció

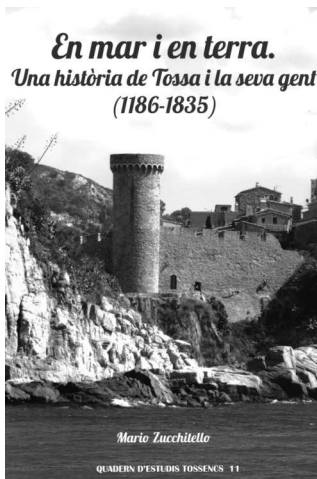
d'història Alberto Boscolo i vàrem voler organitzar unes jornades anuals d'estudis que impliquessin bàsicament Catalunya, Sardenya i Sicília, i tot l'arc mediterrani occidental. La primera trobada es va centrar en el *Liber Maioricinus*, en el qual apareix esmentat per primera vegada el nom dels catalans. La segona activitat va ser la programada amb l'Ajuntament de Tossa. Es pretenia fer una exposició a Tossa dels mapes del cartògraf turc Piri Reis, que no s'havien vist mai fora de Turquia, comptant amb la col·laboració d'Anna Masala, professora de llengua i literatura turca a la Universitat de Roma, que feia d'intermediària entre el Centre Boscolo i el govern turc. Malauradament, aquella proposta no es va poder materialitzar per una crisi econòmica que va afectar fortament Itàlia, i el projecte es va haver d'aparcar. És una llàstima que aquella iniciativa no hagués tingut continuïtat. Vaig fer, però, amistat amb professors de la Universitat de Càller, coneguts també en ocasió de la vinguda a Barcelona del president Francesco Cossiga, que sempre es rodejava d'intel·lectuals, com els professors Francesco Cesare Casula, Giuseppe Spiga, etc. Amb ells vaig assistir a un sopar al Palau de la Generalitat. Si s'haguessin dut a terme, aquelles jornades haurien fet que el nom de Tossa transcendís fronteres, i ens hauria donat prestigi a nivell universitari i històric.

Amb Tossa: La formació d'una vila. El comte, l'abat i els tossencs, toques l'alta edat mitjana i t'endinses en un període molt desconegut, tot aportant llum en diverses qüestions, moltes d'elles inèdites.

Treballant en aquest llibre, també vaig poder trobar una còpia que ens donava l'any exacte de la carta de poblament de Tossa del 1186, i va ser una sorpresa. Junt amb altres documents apareguts sobre la Vall d'Aro, vaig poder recular al segle IX i fer servir els estudis filològics que jo havia fet, per explicar com, des del nom Túrrissa preromà, arribem a l'actual Tossa. Amb tres documents vaig poder bastir el cos del llibre: l'acta de donació del comte Miró a l'abadia de Ripoll de l'any 966, una primera carta de franquícies del 1156, i la carta de poblament i franquícies del 1186. Amb aquest llibre i el darrer que he publicat, disposem de la història de Tossa des del segle IX fins a la desamortització a mitjan segle XIX, la qual cosa representa una història més o menys global.

I t'arriba el reconeixement amb l'ingrés com a acadèmic corresponent a la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi.

Després d'haver publicat aquest llibre que acabem de comentar, l'amic Francesc Fontbona, historiador de l'art que treballava a la Biblioteca de Catalunya i n'és acadèmic

numerari, va promoure la meua candidatura, que va comptar amb el suport de Mn. Antoni Pladevall i de Pilar Vélez, llavors directora del Museu Marès. És un reconeixement que em satisfà molt.

Fas un salt a època moderna i amb De la Mediterrània a l'Atlàntic. Comerç i navegació a Tossa (1759-1814) fas una primera magna obra, que permet situar la primerenca aventura americana de molts tossencs.

Fins llavors la participació a la Carrera d'Amèrica per part de Tossa es coneixia a través de dos vaixells: el *Vila de Tossa* i la *Camila*, i semblava que no hi havia res més. I no: Tossa va ser pionera en la carrera d'Amèrica quan a Vicenç Oliver li van donar la patronia d'un vaixell l'any 1702 per anar a Amèrica, en recompensa per haver lluitat contra un atac sarraí. Després d'ell, un reguitzell de patrons tossencs van anar al Ríu de la Plata, Veneçuela i les Antilles al segle XVIII, que va ser el moment de gran explosió de la participació tossenca a la Carrera d'Amèrica. Amb aquesta publicació he pogut fer justícia a tots aquests patrons i mariners, l'esforç del qual s'havia oblidat. Aquest trànsit va tenir una repercussió enorme per a Tossa, especialment en el camp urbanístic, perquè va significar el segon gran desenvolupament urbà del poble (es va construir l'església nova, es van traçar nous carrers i places i es van bastir moltes cases).

«Darrerament, els arxius els torno a trobar menys freqüentats, i em sap greu no veure-hi gent jove. És lògic que el jovent, quan acaba la carrera, vulgui situar-se i tenir un sou per viure. Tanmateix, una vegada aconseguida l'estabilitat, la passió per la recerca hauria de continuar»

I fent aquest treball t'apareix un patrimoni local totalment desconegut, la trajectòria del qual el fa mereixedor d'una monografia que edita el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Quan estava investigant les xarxes comercials tossenques del segle XVIII, vaig trobar un vaixell que es deia *San Grau* —la qual cosa ja em va fer sospitar pel santuari del sant aquí a Tossa—, el parçoner més important del qual era el tossenc Antoni Colombí Payet, que constava com a cònsol general d'Espanya a Rússia. Vaig pensar que això era un fet important, i vaig començar a estirar del fil als arxius de Barcelona, a l'Arxiu Nacional a Madrid, a Simancas, a Cogoleto (prop de Gènova), a Nàpols i també a Rússia. Vaig poder escriure una biografia d'aquest personatge, totalment oblidat

a Tossa, tot i que havia estat un gran comerciant: va promoure les exportacions de productes catalans i espanyols a Rússia i va proveir de fusta i cànem les drassanes del Ferrol, Cadis i Cartagena entre finals del segle XVIII i principis del XIX; al mateix temps, va ser un eficaç diplomàtic que representà la Regència de Cadis durant la Guerra del Francès. Pel que fa a aquest estudi, he d'agrair la col·laboració dels amics Sebastià Rusalleda i Ramon Alberch.

Amb aquest llibre fins i tot superes el pànic a volar i l'arribes a presentar a Sant Petersburg.

Tots els qui em coneixen saben el pànic que tinc a volar. Faig llargs desplaçaments en vaixell i tren. Així he arribat fins i tot a Istanbul. Però, en ocasió d'aquest llibre, vaig haver de fer-ho així. L'estudi el va prologar qui era en aquells dies Cònsol General d'Espanya a Sant Petersburg, Francisco Pascual de la Parte (avui crec que destinat a Toronto). Després, va ser presentat en una sessió de la Real Academia de la Historia de Madrid per l'acadèmic Miguel Àngel Ochoa Brun, que havia estat ambaixador a Roma. Temps després, l'ambaixada d'Espanya a Rússia em va convidar a presentar-lo a Sant Petersburg. L'ambaixador Juan Antonio March Pujol anava a Sant Petersburg per afers diplomàtics i a inaugurar la sala Cervantes del Centre Adelante de llengua i cultura espanyoles, i els va agradar que jo anés a presentar-lo allà, encara que el llibre estigués escrit en català. Va ser una experiència molt maca. Fins i tot vaig anar a sopar a casa d'Andrei Ermolaev, un estudiant d'aquella universitat que estava preparant una tesi sobre les primeres relacions diplomàtiques entre Espanya i Rússia. Va ser tota una experiència. Mai no hauria pensat d'anar tan lluny quan vaig escriure el llibre.

Llavors et decideixes per fer una obra global, que abasti des del segle XII fins al XIX.

Ja tenia la intenció de completar la història de Tossa, començada amb la *Formació de la vila. En mar i en terra. Una història de Tossa i la seva gent (1186-1835)*. És un treball feixuc que abasta gairebé tots els temes relacionats amb la història d'un poble: institucions, hisenda, dependències del monestir de Ripoll, la història de la marineria des de finals del segle XIII fins a la carrera d'Amèrica, la història de la pagesia, costums, tradicions, etc. Era el moment de fer aquest treball tan laboriós i exhaustiu. Havia fet una gran quantitat de fitxes de buidats arxivístics durant més de trenta anys. I això em va obligar a relacionar multitud de notícies i referències en un treball de llarg abast cronològic i temàtic.

I ara, què?

Ara estic treballant en la biografia d'un altre tossenc, com en Colomí oblidat: Gil Gelpí Ferro, capità de vaixell a la carrera d'Amèrica, periodista i escriptor a l'Argentina i Cuba. Durant la seva estada a Buenos Aires, va defensar la causa espanyola, en un moment en el qual això allà no estava ben considerat. Deu anys després, s'estableix a Cuba, on fa de periodista, funda diaris i lluita a favor de la permanència de l'illa dins d'Espanya. També fa de corresponsal de premsa europea, escriu fulletons, articles de premsa, novel·les i llibres d'història. Un home de tendència política liberal, tossut i de conviccions aferrissades, la trajectòria del qual em permet treballar aspectes que no havia tocat fins ara, i fer ús novament de la meua formació filològica.

Vista l'experiència de tants anys de recerca, com valores l'estat de la recerca avui? Parla'ns dels canvis i semblances respecte d'ara fa 40 anys.

Quan vaig començar, érem molt pocs els que investigàvem. A qualsevol arxiu on anaves et trobaves poca gent; després la cosa va millorar. En els temps de la Transició hi havia molts investigadors que treballaven sobre moviment obrer i política. Després hi va haver llicenciats que venien a investigar per fer la tesi doctoral, i molta afició pels estudis de premsa. Val a dir, també, que als arxius de Simancas, el Nacional de Madrid i el de la Corona d'Aragó hi he trobat molts estrangers. Darrerament, però, els arxius els torno a trobar menys freqüentats, i em sap greu no veure-hi gent jove. Si això dura gaire, no sé què passarà. És lògic que el jovent, quan acaba la carrera, vulgui situar-se i tenir un sou per viure. Tanmateix, una vegada aconseguida l'estabilitat, la passió per la recerca hauria de continuar. I trobo a faltar interès i passió per continuar fent feina. No crec que sigui tant una manca d'estímul com una manca de passió.

Un home com tu, amb les teves inquietuds, de seguida va associar-se a l'Associació d'Història Rural. Com valeres la tasca de tots aquests anys, i quines propostes podries fer-nos?

Molt positiva. L'Associació ha obert canals d'investigació essencials i ha donat molt de fruit amb una línia de publicacions seriosa, de gran utilitat per als estudiosos. S'han fet molts bons treballs. Un tema que es podria desenvolupar a fons, perquè la documentació existeix, és el de les exportacions a través dels ports catalans de la producció dels masos i del rerepaís. Jo, sobre això, he apuntat algunes línies, en la meua col·laboració a l'*Atles d'Història de Catalunya*, però

és un tema que, segons crec, dóna molt de si i està per fer. La història agrària no s'acaba en si mateixa: ha de continuar amb l'estudi de l'exportació dels productes. La història de la nostra ruralia no és autàrquica, és dinàmica i està relacionada amb altres territoris, i crec que s'haurien d'obrir línies de recerca en aquest sentit. Jo, així ho he pogut demostrar en la producció del suro que no només servia als pescadors i pagesos locals, sinó que anava a ciutats com València i Barcelona, on, per exemple, hi havia els tapiners que en feien sabates molt de moda durant segles. I així s'esdevé en molts altres productes.

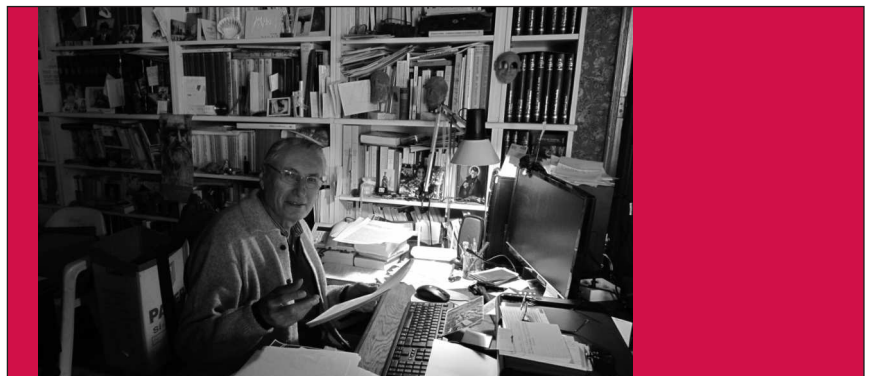
«Un tema que es podria desenvolupar a fons és el de les exportacions a través dels ports catalans de la producció dels masos i del rerepaís. És un tema que dóna molt de si, i està per fer»

Explica'ns quin és el document que t'ha fet més il·lusió de trobar i aquell que t'agradaria arribar a trobar algun dia.

Un dels documents que en els darrers anys m'ha fet més feliç l'he localitzat fa pocs anys a l'arxiu de la Biblioteca de Catalunya. Es tracta del contracte de construcció de la capella de Sant Elm de l'església gòtica de la Vila Vella de Tossa, perquè m'ha permès determinar amb exactitud la col·locació de tots els altres altars i capelles de l'església. Un document amb el qual he pogut aclarir molts dubtes i donar llum sobre aquella església. I, pel que fa al que no he trobat, no ho sé, sempre et falten documents. Continuo cercant.

Amb aquest perfil humanista, una formació en llengua i literatura, i un viratge pràctic que l'ha portat a cultivar la història en sentit ampli, podem concloure que estem davant d'un singular hispanista que ha fet de Tossa el seu camp d'operacions. Que així sigui per molts anys de fructífera tasca.

Entrevista realitzada per David Moré Aguirre l'abril de 2015 ■

Jornada d'estudi

«Els cortals empordanesos. De la baixa edat mitjana al segle XXI»

Castelló d'Empúries,
20 de setembre de 2014

El dissabte 20 de setembre se celebrà a la Sala del Gra de l'Ecomuseu-Farina de Castelló d'Empúries la jornada d'estudi *Els cortals empordanesos. De la baixa edat mitjana al segle XXI*, organitzada per l'Associació d'Història Rural i l'Institut de Recerca Històrica de la Universitat de Girona, amb el suport del Patronat Francesc Eiximenis de la Diputació de Girona i de l'Ajuntament de Castelló d'Empúries a través de l'Arxiu municipal i de l'Ecomuseu-farina.

La jornada va ser dedicada a la figura de l'historiador i geògraf castelloní Albert Compte Freixanet, traspasat el passat mes de febrer. Precisament, Compte fou un dels pioners en l'estudi dels cortals, el seu entorn i la seva evolució històrica. D'aleshores ençà un bon nombre d'historiadors s'han apropiat a la realitat d'aquestes propietats agrícoles des de diferents vessants de les ciències socials. En aquest sentit, la jornada celebrada a Castelló d'Empúries va voler fer un pas endavant per posar sobre la taula els coneixements existents sobre els cortals empordanesos des de la baixa edat mitjana i poder destriar les línies d'investigació que s'han de potenciar per tal d'aprofundir en els estudis existents.

La primera intervenció sobre les closes i la transformació del paisatge dels cortals va anar a càrrec del geògraf Albert Llausàs. En la seva exposició, es va centrar en l'anàlisi del paisatge com l'estructura que determina els tàxons o espècies que l'habituen i les seves dinàmiques vitals. L'evolució de les propietats i el manteniment que se'n feia proporcionen uns hàbitats propensos a unes o altres espècies. La transformació de l'ús de les closes i la recuperació del paisatge perdut per part dels homes marca, doncs, la biodiversitat existent a les closes. Un fet que va estretament lligat al paisatge dels cortals com a medi social que cal preservar, per poder-hi treballar, educar, esbargir-se i fins i tot per erigir com un signe d'identitat col·lectiva.

L'historiador Josep Maria Gironella va ser l'encarregat d'exposar els coneixements adquirits dels cortals i els cortalers a la baixa edat mitjana, a través del buidatge documental per a d'altres investigacions sobre els molins i les salines de Castelló i el seu entorn. És per aquest motiu que l'exposició era una proposta d'estudi i de línies de recerca a seguir per aprofundir en la política dels senyors sobre les infraestructures hidriques i els estanys per possibilitar l'explotació agropecuària amb nous conreus i pastures. D'altra banda, va analitzar l'aparició i l'ús de la paraula *cortal*, que, a partir de la segona meitat del segle XIII, passa a ser la denominació de les propietats, tot deixant de banda la paraula *mas*. Tanmateix, la

migrada documentació existent no permet fer-ne un estudi més acurat.

L'historiador Josep Colls va desgranar tots aquells aspectes econòmics i socials que van permetre la consolidació del cortal com a model d'explotació agropecuària a l'època moderna. La seva exposició va ser fonamental per entendre les estructures bàsiques de l'evolució dels cortals durant els segles XVII i XVIII.

La intervenció titulada «La transformació dels cortals durant els segles XVII i XIX» va anar a càrrec de l'historiador Pere Gifre. Aquest va mostrar el dinamisme i l'adaptabilitat d'aquest tipus d'explotació agropecuària al llarg dels segles tot i els entrebancs entre la Guerra de Separació i la de Successió. Un primer àmbit de la seva exposició va ser la situació geogràfica dels cortals, des de l'entorn de Castelló fins a l'Albera nord o el Rosselló, tots ells amb una característica comuna: la ramaderia, com a complement a la producció cerealística. Així mateix, també va introduir als assistents la jerarquització social dels senyors útils i propietaris d'heretats, els petits propietaris, els masovers i els treballadors.

La historiadora Rosa Congost va exposar l'evolució dels jornalers castellanins durant el segle XVIII, un grup social sovint oblidat per la historiografia. L'estudi dels protocols notariais castellanins i del fons del registre d'hipoteques aporta un coneixement aprofundit sobre l'evolució de la riquesa i les propietats d'aquests treballadors o menestrals.

L'arxivera i historiadora Marisa Roig va analitzar la producció agropecuària dels cortals en els segles XIX i XX a través de l'expansió d'aquestes explotacions amb l'entrada de nous cultius més rendibles a cada moment i amb una progressiva industrialització d'aquestes explotacions. Tot i això, Roig resseguí els tipus de sòls més adients per a l'agricultura i la ramaderia, l'equilibri necessari entre ambdues coses per al bon funcionament dels cortals.

El règim de tinença i d'explotació dels cortals a la primera meitat del segle XX va ser exposada per l'historiador Enric Saguer. La situació dels rabassaires en contraposició amb les explotacions cortaleres i les masoveries no van ser un estímul per a la millora de les explotacions, que haurien millorat amb arrendaments d'una propietat a diversos pagesos.

L'historiador Oriol Casadevall va exposar els lligams entre els cortalers i el món associatiu castellaní en la primera meitat del segle XX. Tot i que no hi havia una associació que agrupés la trentena de famílies cor-

taleres, aquestes estaven emmarcades en les associacions de caire conservador de Castelló d'Empúries, com el *Centro* o els Aires Nous. Així mateix, tot i que en el seguit d'entrevistes realitzades per Casadevall ningú assenyalava la implicació política dels cortalers, l'evolució de la política castellonina als anys trenta i quaranta en posicionarà alguns a primera línia, al mateix temps que formaven part de les associacions conservadores. L'única activitat sorgida dels cortals són les festivitats religioses com Sant Antoni, a l'ermita dedicada al mateix sant.

L'anàlisi de l'evolució a la segona meitat del segle XX d'aquest ecosistema cortaler va anar a càrrec de l'arxivera Meritxell Fernández Domènech. La pressió urbanística i turística va ser el nucli d'una exposició que va reflectir l'evolució dels cortals a usos allunyats de l'explotació agrícola tradicional. Les propietats, majoritàriament, han deixat de treballar les seves terres, que han passat a ser gestionades per uns pocs pagesos. També és important la introducció de nous conreus com els arbres fruiters que han canviat l'estructura paisatgística dels cortals. Tot plegat, ha provocat l'abandonament d'un percentatge important dels edificis i zones humides que han arribat al segle XXI

després de l'enderroc dels cortals substituïts per cases, blocs i càmtings a tot el Golf de Roses. En contraposició a les accions negatives de l'home als anys setanta, va començar l'exitós activisme ecologista per preservar les poques zones que es conservaven sense urbanitzar i la seva posterior utilització pedagògica i identitària.

Els debats i les reflexions finals entre els ponents i els oients van girar a l'entorn de l'estat i les perspectives de futur per a l'anàlisi històrica dels cortals, així com del futur dels mateixos cortals, com a element de memòria històrica dels que havien gestionat el paisatge que ens ha arribat fins als nostres dies. Finalment, la jornada va permetre posar les bases d'una futura publicació que aplegui les recerques realitzades. Això ajudarà a entendre i divulgar aspectes com ara l'aparició, l'evolució i la transformació del paisatge, les explotacions agropecuàries, els cortals, els cortalers, els jornalers i la seva relació amb l'exterior d'aquest món progressivament arraconat per la indústria turística.

Pol Meseguer Bell ■

Fotografia: Arxiu Municipal de Castelló d'Empúries

Els dies 6 i 7 de març es van celebrar a la Facultat de Dret de la UdG les Jornades d'Estudi Internacionals «Escrituras familiares: Patrimonio y documentación», organitzades pel grup Arxius familiars de banda a banda dels Pirineus de la UdG, que, al seu torn, forma part de la xarxa temàtica de recerca ARCHIFAM. En aquesta xarxa formada l'any 2013 participen, conjuntament amb el de la UdG, grups de recerca de la Universitat de Pau et des Pays de l'Adour, de la Universidad Pública de Navarra, de la Universidad del País Vasco i de la Universidade Nova de Lisboa. La xarxa Los archivos de familia en la Península Ibérica (finales del siglo XIII-principios del siglo XVII), amb una durada de 3 anys, s'ha inscrit en un dels eixos de recerca (Escrits, arxius, relats) de l'École des Hautes Études Hispaniques et Ibériques (Casa de Velázquez, Madrid).

Les jornades de Girona representen l'últim programa de recerca en una vertiginosa escalada de reunions, jornades científiques i seminaris que la xarxa ha desenvolupat durant aquests tres anys a Madrid, Pamplona, Vitòria (ponència de Lluís To com a ponent invitat sobre els arxius patrimonials catalans del segle XIV), Lisboa (ponència de M. Pau Gómez Ferrer sobre els arxius patrimonials de la Vall d'Aran), Pau (ponència de Tünde Mikes sobre els arxius patrimonials i el dret civil català) i Girona.

La xarxa s'havia centrat, en aquestes diverses activitats, sobre la qüestió de la creació i de la gènesi dels arxius, sobretot reials i nobiliaris, i sobre la seva dimensió social. Altres temes foren la història dels arxius des del punt de vista de naturalesa orgànica i organitzativa; i la lògica de la producció

Jornades d'estudi

«Archivos de familia. Escrituras familiares: patrimonio y documentación»

Universitat de Girona,
6 i 7 de març de 2015

i conservació documental. La seva materialitat i els inventaris antics van ser els temes tractats amb preferència.

Les jornades de Girona van obrir una nova perspectiva per a la xarxa, tot incorporant a l'estudi la riquesa material dels arxius patrimonials catalans.

A la primera sessió, centrada en la gestió dels arxius, dues aportacions tractaven sobre els inventaris. Pere Ortí (UdG), en la seva ponència «Los archivos patrimoniales en los inventarios *post mortem* de los siglos XIV-XV en la Cataluña Vieja», va destacar el gran nombre d'arxius patrimonials de la pagesia que es remunten als segles XIII i XIV, tot realçant la importància de la urbanització i el naixement de la institució notarial a Catalunya, pròxima a la població; aquesta institució crea els diversos documents que justifiquen el patrimoni dels senyors tant directes com útils que després es guardaran en els arxius de les famílies.

Gabriel Jover (UdG; «Inventarios *post mortem* y archivos en los patrimonios de Mallorca, siglos XV-XVII») va exposar algunes característiques dels arxius patrimonials mallorquins a través de la seva història, des del moment de la creació i *ordenació* fins als primers segles moderns. Tanmateix, aquesta intervenció *arxivística* va significar una creació de desordre que només va poder ser corregit més tard, durant el segle XVIII, per una reordenació dels fons basant-se en els inventaris *post mortem*.

Maria de Lurdes Rosa i Filipa Silva Lopes (UNL; «Le projet INVENT.ARQ. Archives familiales, Portugal, XVE-XVIIe siècle») van presentar el seu projecte que té la finalitat d'estudiar els arxius familiars dels segles d'època moderna: repensar els arxius premoderns tot estudiant el context de la producció sobretot dels arxius nobiliaris de l'Antic Règim. La presentació del contingut científic del projecte va ser acompanyada amb la demostració de la base de dades que el complementa i que farà possible tant la seva anàlisi com la seva publicació i posada en la xarxa.

La segona sessió de les jornades va tenir lloc a l'Arxiu Històric de Girona. Els participants de les jornades van fer primer una breu visita a les instal·lacions i a l'exposició d'una mostra dels fons patrimonials, a càrrec del personal de la institució. Tot seguit, dos directors d'arxiu van plantejar les qüestions més pertinents pel que fa a la tipologia del material dels seus establiments.

Erola Simon, directora de l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya, explicà la importància dels arxius notarians com a fonts per a

la història de les famílies: «El archivo notarial de la Cerdaña como fuente histórica: genealogía y estructuras familiares». I Borja Aguinagalde, responsable de l'Archivo Histórico de Euskadi, va tractar aquestes institucions com a llocs de memòria i d'identitat: «Archivos domésticos y archivos de familia en Euskadi: lugares de memoria e identidad».

La tercera sessió va consistir en tres ponències sobre el tema de la creació d'arxius.

Pere Gifre (UdG; «Archivación en Cataluña durante los siglos XVI y XVII. El caso de los señores útiles y propietarios de mansos») va oferir en la seva ponència una visió general de l'arxivació a la Catalunya dels primers segles moderns, tot responant a la pregunta «per què a Catalunya hi havia tants arxius patrimonials?». Va centrar la seva contribució en el marc històric de l'arxivació i compilació de la documentació, realitzada primer en les institucions oficials a partir de finals del segle XVI, que després es va estendre als senyors directes i als senyors útils. Finalment, va detallar la tipologia de la documentació que guardaren aquests últims per confirmar els seus drets patrimonials i per gestionar l'administració dels seus béns. Els escrits per la salvaguarda de la memòria de les cases en pro de l'hereu i, a vegades, la documentació aliena, que sovint pertanyia a les comunitats en les quals aquests vivien, representen altres grups documentals presents en els arxius.

Arsenio Dacosta Martínez (UNED, Zamora), a través de l'estudi de l'arxiu senyorial de Castella, va destacar la importància d'aquesta documentació en les estratègies patrimonials a finals de l'edat mitjana.

Finalment, en l'última intervenció de les jornades, Daniel Piñol i Rosa Lluch (UB; «Un ejemplo de archivo patrimonial: el archivo Fontcuberta, siglos X-XXI») van presentar un exemple important d'arxius patrimonials catalans i van formular algunes preguntes i respostes sobre les col·leccions catalanes. L'arxiu Fontcuberta, amb un espai cronològic extens (segles X-XXI) i un arc geogràfic ampli (Empordà, Osona i el Vallès) incorpora els fons documentals de tres famílies. Aquest arxiu constitueix un material excel·lent de recerca: després de la seva organització, duta a terme l'any 1897, i la creació del seus índexs, l'any 1925, encara s'utilitza actualment, a finals del segle XX i començament del XXI.

Tünde Mikes ■

Fotografia: Arxiu Històric de Girona

L'Institut d'Estudis Catalans, fundat l'any 1907, té diverses seccions o branques, una de les quals és la Institució Catalana d'Estudis Agraris (ICEA), organitzadora del congrés MASIA-TERRITORI: «I Congrés del món de la masia: passat, present i futur del territori rural català».

De la convocatòria rebuda el maig de 2014, destaquem l'objectiu final d'aquest congrés: «... la valoració d'un món que fins fa poc era un puntal de la nostra societat, quan una part molt important de la població vivia al mas o hi tenia una relació directa. Emperò, en aquests darrers cinquanta anys hi ha hagut molts canvis. Aquest congrés es planteja com una oportunitat per a debatre quin és l'estat actual del mas o la masia i el seu entorn, per a comprendre'l i, tenint en compte la seva història, per a impulsar el futur que en molts casos ja s'ha encetat».

Un cop ja organitzat, s'ha vist que aquest congrés té dues vessants: per un cantó, el conjunt de ponències, comunicacions, pòsters i debats que varen tenir lloc a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, a Barcelona, matins i tardes dels dies 11, 12 i 13 de març; i, per altra part, les set sortides que durant el mes de juny s'hauran dut a terme a diversos indrets de Catalunya, amb l'objectiu de visitar algunes masies típiques de diferents comarques. La primera d'aquestes sortides tingué lloc el 21 de febrer, quan, guiats per en Joan Serra, es visitaren dos masos i una capella de Torroella de Montgrí i l'Estartit, i a la tarda el Molí de Pals, amb el seu conegut arròs.

Certament que el programa del I Congrés del món de la masia: passat, present i futur del territori rural català fou molt atapeït, fins a l'extrem que, per poder fer possible que tothom hi pogués intervenir, el dijous 12 de març al matí tingueren lloc dues sessions paral·leles en sales separades.

Va haver-hi un punt d'informació del Centre Excursionista de Catalunya sobre l'Estudi de la Masia Catalana durant el primer terç del segle xx. També es podien mirar diversos pòsters.

Jo, que firmo aquest article, vaig intervenir breument en alguns debats. Ara aprofito per afegir la meua opinió: encara avui dia moltes masies segueixen essent el centre d'explotacions agràries familiars i un dels puntals de l'extens sòl no urbanitzable català.

Comunicacions des de les comarques gironines

Els blocs de grans temes foren els següents: el dimecres 11 de març al matí ens informaren de les polítiques de desenvolupament rural; l'arquitecta de Figueres Anna Albó Riera ens parlà de les transformacions de les masies en els entorns urbans. I, a la tarda, tractarem masia/demografia/entorn; la nova pagesia: models agraris vinculats al territori; l'arqueòleg Joan Llinàs Pol ens recordà els masos de la Vall de Querós (Sant Hilari Sacalm), avui abandonats o sepultats pels pantans del Ter (Sau i Susqueda). Al vespre, la tècnica d'urbanisme de l'Ajuntament de la Vall d'en Bas, Núria Camps Mas, va explicar-nos l'evolució de la figura del Pla Especial en sòl no urbanitzable i la seva relació amb els catàlegs de masies.

El dijous 12 de març al matí, en una sala parlaren del passat, present i futur de la millora genètica a Catalunya; mentre que, a l'altra sala, vàrem tractar sobre masia i organització social. I, a la tarda, tots plegats vàrem analitzar la política agrària i l'evolució de les explotacions agràries catalanes: del mas a les empreses. La primera de les comunicacions d'aquesta tarda anà a càrrec de la geògrafa Neus Monllor Rico, sobre polítiques públiques pel relleu generacional de la pagesia de muntanya; centrà la seva intervenció en el cas del Ripollès.

Impressions del congrés Masia-Territori

«I Congrés del món de la masia: passat, present i futur del territori rural català»

Institut d'Estudis Catalans,
11, 12 i 13 de març de 2015

Visita guiada a l'exposició
«La vida a pagès».
Fotografia: Esther Loaisa Dalmau

Essent avui dia Calonge un dels municipis amb més renom pel que fa als masos, la comunicació de l'Ateneu Popular tractà sobre la «Pervivència dels masos tradicionals evolucionats».

Les masies de la Vall d'en Bas tornaren a ressonar en una altra comunicació, pronunciada per la tècnica de promoció econòmica Maria Aulinas Costa, sobre l'evolució de l'economia de la masia des de mitjan segle XIX fins l'actualitat. Agraïm a la professora de la Universitat de Girona i doctora Isabel Salamaña Serra que en la seva posterior intervenció en el debat alabés les masies tradicionals, citant tant les calongines com les de la Vall d'en Bas.

Ja al vespre, davant la possibilitat d'aprofitar les masies per al turisme rural, la geògrafa Empar Vaqué Boix ens explicà la revaloració i rehabilitació d'un antic molí com a hotel rural i centre de cicloturisme: el Molí del Mig de Torroella de Montgrí; al claustre havia exposat un pòster sobre aquest mateix tema.

El divendres tretze de març al matí férem un estudi de l'evolució de la forma constructiva de l'edifici del mas/masia, amb dues comunicacions de professors de la Universitat de Girona. L'arquitecte Ramon Ripoll Masferrer ens parlà de la vida quotidiana a les cases de pagès, amb els seus espais i mobiliari segons els inventaris notariais. I, com a exemple sobre el tema general de casa forta a masia, ens assabentàrem de l'evolució arquitectònica de la Torre Desvern (Celrà), gràcies a l'estudi dels arqueòlegs Jordi Sagrera, Lluís Palahí i Josep Maria Nolla. En el debat intervingué Joan Serra, presi-

dent de l'Associació de Masos de Torroella de Montgrí i de l'Estartit.

Durant la tarda vàrem concloure el congrés amb el tema de la rehabilitació, una aposta de futur. Pel que fa a les terres gironines, escoltàrem la comunicació de l'arquitecte de Ripoll Santi Llagostera Güell, sobre la pèrdua del mas pagès.

Particularment, em cridaren l'atenció dos pòsters: l'un, titulat «Un exemple dels canvis demogràfics en un municipi rural del Prepirineu gironí: Vallfogona de Ripollès». Pel que fa a l'altre pòster, n'eren coautors dues persones per mi conegudes, l'arqueòleg Joaquim Tremoleda Trilla i la historiadora Mariona Font Battle; el tema n'era l'evolució històrica del mas de la Torre Forçosa (Bellcaire d'Empordà), des dels inicis com a torre de defensa fins a una explotació agropecuària.

Aquesta relació no pretén ser ni molt menys completa ni exhaustiva, sinó només una modesta guia per trobar quelcom de proper entre les moltes comunicacions d'aquest congrés. Les podeu consultar totes en el lloc web www.congress-masia-territori.espais.iec.cat.

Joan Molla Callís ■

Ponència d'Esther Loaisa Dalmau al congrés.
Fotografia: Francesc Sánchez Martínez

Els molins empordanesos baixmedievals és el fruit d'una tesi doctoral llegida a la Universitat de Barcelona l'any 2013, i dirigida per la professora Marta Sancho i Planas. Josep Maria Gironella ja havia publicat a la Fundació Noguera un llibre que tractava sobre aquest tema, tot i que des d'una perspectiva més local: *Els molins i les salines de Castelló d'Empúries al segle XIV*, Barcelona, 2010. En aquesta nova obra, l'autor procura aprofundir en el tema dels molins, a més d'estendre geogràficament la recerca a un àmbit geogràfic molt més ampli, bàsicament l'espai del comtat d'Empúries i el vescomtat de Rocafort. J. M. Gironella aprofita l'excel·lent riquesa dels fons notariaus de Castelló d'Empúries i Peralada, dipositats a l'Arxiu Històric de Girona, que, pel període de finals del segle XIII i primera meitat del XIV, són els més rics de les comarques gironines. D'ells ha obtingut la major part de les dades inèdites i els exemples que es plasmen en part en quadres i mapes. El llibre s'estructura en quatre grans parts: 1) Els molins empordanesos baixmedievals; 2) Els propietaris dels molins; 3) La gestió de les instal·lacions; i 4) La fiscalització de la producció i consum de farina.

Des de la primera part del llibre es pot constatar l'enorme progrés que havia assolit la molinaria de l'Alt Empordà a principis del segle XIV. Per exemple, es fa evident la gran proliferació de molins a les ribes dels rius Muga, Fluvià i Ter, però també al costat de petites rieres, la qual cosa crea una densa xarxa que aprofitava al màxim els cursos d'aigua disponibles. J. M. Gironella ha pogut fer una llista de més de 150 molins (apèndix de les pàgines 273-277) que, en la majoria dels casos, s'han pogut ubicar geogràficament. Molts eren instal·lacions força rudimentàries que es podien desmantellar amb relativa facilitat, però també hi havia casals de molins que agrupaven sota un mateix sostre diversos aparells. A la primera part del llibre es pot trobar una anàlisi detallada d'aquests aparells i les seves parts no sempre coincident amb el que es pot llegir en la bibliografia sobre la matèria. La multiplicació de molins també va anar acompanyada d'una inversió en rescloses i conduccions d'aigua. En ple segle XIV, en la dècada dels anys 1330, se'ns explica una important iniciativa dels comtes d'Empúries per construir un nou canal prop de Castelló i traslladar-hi diversos nous molins, en el que sembla ser una operació de gran abast econòmic. La participació del poder comtal és prou significativa, però hi havia altres grups socials implicats en l'expansió de la xarxa de molins. El desenvolupament de la manufactura tèxtil havia fet necessaris els molins bataners que des de finals del segle XIII es documenten en mans dels paraires de Castelló i Peralada. Però el llibre també posa de manifest la importància que podia tenir l'aigua dels recs dels molins per a moltes altres activitats econòmiques, com ara el conreu de les hortes o la tintoreria.

L'expansió de la xarxa de molins s'anallitza també des del punt de vista de les persones que se n'ocupaven, dels qui hi tenien drets i, en general, dels qui participaven en la seva gestió. J. M. Gironella descriu dues realitats prou diferenciades. D'una banda, hi havia un tipus de molí rural, que s'establí en emfiteusi, sovint adjacent a un mas, i que podien compartir diverses famílies pageses. Un model que ja s'ha observat en diversos llocs de les comarques gironines i que contradiu la imatge del molí senyorial que monopolitzava la molla del gra. No obstant això, prop dels nuclis urbans, se'ns mostra una realitat més complexa on s'encavalquen drets i diverses modalitats de gestió dels molins. Així, per exemple, en molts casos els molins se cedien a moliners que aportaven una fiança considerable amb el compromís de fer-los funcionar i mantenir-los durant un temps limitat, a canvi de quedar-se amb una part variable dels ingressos. També hi havia contractes referents a uns auxiliars dels moliners, anomenats «besoflers», que segurament s'encarregaven de tasques col·laterals a la molla, com traslladar gra i farina; i encara hi havia uns «mestres» especialitzats en la reparació, sobretot, dels elements de fusta dels molins i les rescloses; se'n conserven diversos contractes. Uns especialistes «mestres d'aigües i molins» podien ser, per exemple, els experts encarregats de mesurar el desnivell de les aigües imprescindible per al bon funcionament de les canalitzacions. Aquesta diversificació de funcions es complementa amb una pluralitat de modalitats contractuals. Tot i que molts moliners tenien contractes vitalicis, també podien ser assalariats «afermats» per períodes d'un any o menys i retribuïts de manera variable (quadre 2 de les pàgines 181-182). A més, els ingressos procedents dels molins o de les diverses parts en què se'n subdividia el funcionament també podien cedir-se a través d'arrendaments, sotsarrendaments o comandes. Aquests permeten fer-se una idea de la importància dels ingressos derivats dels respectius molins i que, com ja sabem per altres estudis, eren especialment sucosos, sobretot els més propers als nuclis urbans. Per exemple, per l'arrendament d'alguns molins de Castelló d'Empúries es van pagar sumes que assolien o superaven els mil sous melgoresos l'any. En apèndix (pàgines 293-302) es presenten resumides les dades referents a l'arrendament d'una llarga sèrie de molins. Finalment, els molins més importants podien tenir batlles específicament destinats a supervisar el cobrament de les rendes que pertocaven a la senyoria, com es demostra en el cas dels molins comtals.

En una darrera part, més breu, J. M. Gironella tracta de la fiscalitat associada als molins, tot incloent-hi les rendes senyorials que es cobraven en relació als molins, com per exemple el dret de moltura. També aporta notícies sobre el mesuratge de la farina, una

GIRONELLA i GRANÉS, Josep Maria

Els molins empordanesos baixmedievals. Propietat, explotació i fiscalitat

Biblioteca d'Història Rural
(Col·lecció Estudis, 16)

Associació d'Història Rural,
Centre de Recerca d'Història Rural (Institut de Recerca Històrica) de la Universitat de Girona i Documenta Universitària,

Girona, 2014, 314 pàgs.

**ELS MOLINS EMPORDANESOS
BAIXMEDIJEVALS
Propietat, explotació i fiscalitat**

JOSEP MARIA GIRONELLA I GRANÉS

COL·LECCIÓ ESTUDIS 16

notes de lectura

a l'entorn de la Biblioteca d'Història Rural

exacció fiscal present en les principals viles catalanes i que en aquest cas cobraven els comtes d'Empúries i els vescomtes de Rocafort. En apèndix es presenten algunes dades referents al preu pagat per l'arrendament del mesuratge del gra i la farina a les viles de Castelló i Peralada. Amb tot, les impositions i la fiscalitat indirecta en general ja han estat objecte d'altres recerques paral·leles, a causa de la riquíssima documentació de la vila de Castelló d'Empúries, especialment pel període posterior a la pesta negra. Finalment, l'apèndix inclou una llista de documents on consten preus del blat i l'ordi. Aquesta podrà servir com a referència per a futures recerques sobre la producció agrícola i els mercats en aquesta regió. En relació a l'exuberant profusió de dades que lliuren els registres notariais, les recerques arqueològiques semblen

presentar un notable retard. No s'hauria d'oblidar aquesta mancança, sobretot tenint en compte els progressos realitzats pels medievalistes valencians en aquesta matèria.

En resum, aquest nou llibre de J. M. Gironella és, sens dubte, una contribució major a l'estudi dels molins medievals, però també servirà per valorar en la seva justa mesura el grau de desenvolupament econòmic i social assolit durant el segle XIV per les poblacions del comtat d'Empúries i el vescomtat de Rocafort.

Lluís To Figueras ■

recerques

**SERRANO
JIMÉNEZ, Lluís**

Els tancaments de terres a la Catalunya del segle XIX

<http://www.tdx.cat/handle/10803/285786>

Tesi doctoral dirigida per
Rosa Congost a la
Universitat de Girona

Data de lectura: 23 de
gener de 2015

L'estructura de la tesi ha estat pensada en tres parts diferenciades i complementàries entre si. Per al període d'Antic Règim, les sèries documentals dels bans de la Reial Audiència (de 1800 a 1835) han estat la matèria primera per a avaluar l'abast de l'individualisme agrari. En la segona meitat de segle XIX —fins el 1910— la font principal han estat els anuncis per tancament de terres —de vedat per la caça i acotament— dels butlletins oficials de les quatre províncies. Ens ha interessat dilucidar les pràctiques de propietat més enllà de les lleis i la utilització pràctica de les lleis, perquè, a través de les lleis, no podem explicar correctament les realitats socials i històriques. El resultat territorial ha estat una desigual distribució geogràfica que, en una i altra font, ens assenyalen la Catalunya dels masos, especialment el nord-est, com la zona més significativa en la pràctica dels tancaments de terres. Per analitzar les condicions de realització de la propietat, també hem tingut en compte les diferents tipologies de guarderia rural i les diferents formes de repressió (com les *providències gubernatives* dels alcaldes) a les diverses i nombroses resistències socials. L'estudi de cas de Cantallops (Alt Empordà) ens ha apropat al procés de privatització dels comunals, un bon exemple dels conflictes i processos de llarga durada i del caràcter mutant de la propietat.

Historiografia

Marc Bloch, E.P. Thompson i Pierre Vilar són els referents historiogràfics marc d'aquesta tesi. També podem citar Allen per

haver qüestionat la publicació de les *Enclosure Act* com a causa dels tancaments anglesos. A Espanya, a partir dels anys 90, després d'uns quants estudis sobre l'estructura de la propietat, es va posar en evidència la necessitat de sortir dels paradigmes historiogràfics i models institucionalistes que encotillaven i privaven l'anàlisi. En aquesta renovació historiogràfica ha tingut molta importància el Grup de Recerca d'Història de les Societats Rurals de la Universitat de Girona, que ha destacat en la revisió dels estudis sobre la propietat de la terra i en l'estudi de la classe social dels hisendats, els propietaris agraris, alguns d'ells ennoblits, que protagonitzaren un procés d'acumulació de terres lligat a un fenomen de diferenciació social en les societats rurals. Entre aquests autors podem citar Congost, Saguer i Gifre. A Catalunya, els tancaments de terres foren plantejats per Vilar (1966) i Elisa Badosa (1984) i, per l'estudi del ban, en tant que instrument i pràctica de propietat de l'individualisme agrari, obriren la investigació Bosch, Gifre, Congost (1997) i Pellicer (2003).

Plantejament i enfocament

Els tres elements de la recerca que la diferencien d'altres treballs són:

1. L'arc temporal analitzat, que cobreix períodes anteriors i posteriors a l'anomenada «revolució liberal».
2. Els problemes analitzats afecten tot tipus de terrenys, siguin considerats de propietat particular o comunal. No es tracta d'un treball sobre

comunals, tot i que també s'estudien conflictes i tensions relacionats amb terres reivindicades com a comunals, sinó d'un treball sobre els mecanismes socials i legals que incidien en les diverses pràctiques de propietat del segle XIX.

3. L'enfocament adoptat, que posa especial èmfasi en el contrast entre les normes legals i les pràctiques; l'estudi d'aquest contrast ve facilitat per les característiques de les dues fonts documentals principals del treball, que, tot i el seu caràcter institucional, són el reflex de diferents tipus d'iniciatives per a frenar o imposar determinades pràctiques de propietat dins unes estratègies informatives destinades a la consecució d'aquests objectius.

Així doncs, estem situats en els coordenades historiogràfiques que proposen superar els enfocaments rígids i lineals per aproximar-nos al context històric i les dinàmiques socials concretes. Tot això, davant el relat historiogràfic que només ha tingut en compte l'emergència de l'Estat constitucional i la legislació producte d'aquest tipus d'organització política. Ens han interessat les condicions de realització o conformació històrica de la propietat. Aquest caràcter plural dels drets de propietat s'ha d'entendre com a resultat d'un procés dialèctic entre diferents grups socials i d'interès, una realitat en permanent canvi i construcció.

La complexa construcció històrica dels drets de propietat. Bans, anuncis: discursos, usos socials de la informació i realització de la propietat

La propietat, en tant que construcció social, és el resultat d'un llarg procés històric i dialèctic de redefinició constant i permanent, un pols esperonat per la satisfacció d'una sèrie d'interessos i de necessitats econòmiques i socials. Part d'aquest procés és el que hem vist a través dels bans de la Reial Audiència i dels anuncis dels butlletins provincials. Les resistències socials davant les privatitzacions de comunals van fer que els aprofitaments s'allarguessin en el temps i que la nova situació de domini no pogués ser realitzada o completada ràpidament. Els propietaris tingueren al seu servei els ressorts de les institucions governamentals, durant els diferents períodes històrics, per tal d'intentar satisfer els seus interessos, ja fos en la promulgació de bans, lleis d'acotament i lleis com les de la guarderia rural i la Guàrdia civil. L'objectiu de totes aquestes normatives i institucions fou salvaguardar i completar una determinada manera d'entendre la propietat que havia estat producte de la consolidació

d'unes pràctiques anteriors i de proscriure unes altres pràctiques que eren perseguides i castigades. Hem vist unes resistències socials àmplies, persistents i sostingudes en el temps.

Els grans èxits, però, foren a través del control de la informació. En aquest sentit, entre les estratègies a l'entorn dels processos de construcció històrica de la propietat, a través de l'estudi dels bans i els anuncis en els butlletins, hem vist l'ocultació de dades quan així interessava i l'aportació sistemàtica d'informacions favorables al discurs que pretenien que fos l'hegemònic i el dominant. Amb la pràctica del dret de propietat com a exclusiu i exclouent, aquest, finalment, fou presentat i conceptualitzat com un dret natural irrenunciable, i les pràctiques comunals considerades com a actes de delinqüència. Les cites concretes al jusnaturalisme les trobem en alguns exemples dels primers anys del vuit-cents. Era presentat com a una qüestió d'ordre natural i, per tant, superior i indiscutible.

També hem volgut analitzar els bans i els anuncis, en tant que pràctiques i (finalment) institucions cadascuna en el seu context històric. Els anuncis per tancament de terres pretenien refermar una posició social dominant i enfortir-ne el discurs que la fomentava en un context de baixada d'ingressos i de qüestionament constant del model de propietat exclouent. Hi va haver un cert increment en la duresa, encara que fos retòrica i discursiva, que no vol dir el mateix que fortalesa i eficàcia. La investigació ha portat a desenvolupar i mostrar, a través de molts casos particulars, el caràcter canviant de les relacions socials i de les relacions de propietat. El que hem pretès demostrar empíricament, amb l'estudi dels bans de la Reial Audiència, amb els anuncis per tancament de terres dels butlletins provincials i l'estudi de cas, és que la propietat no és estàtica ni eterna. La propietat és el resultat d'una construcció social de llarga durada i la seva realització s'ha d'entendre per les relacions de poder i la consumació d'un domini social per part de determinats individus i famílies que es distingeixen i es diferencien socialment dins de les comunitats pageses. Els drets de propietat, les seves *condicions de realització* en el vessant dels tancaments, han estat objecte d'aquesta recerca; i aquests són fràgils, imperfectes i «susceptibles de canviar». I, davant d'aquesta realitat, el que hem après en aquest estudi és, precisament, la necessitat pràctica de la seva reafirmació, i redefinició permanent, més enllà de qualsevol legislació.

Rural History Conference 2015

Girona, 7-10 de setembre de 2015

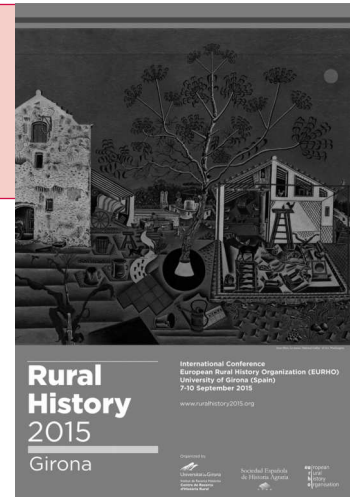
Organització: Centre de Recerca d'Història Rural (IRH) de la Universitat de Girona i European Rural History Organisation (EURHO).

El congrés s'estructura en 13 sessions. Cada sessió consta de vuit grups de treball (panels) simultanis, cadascun dels quals compta amb un mínim de tres contribucions.

Panel 1: **Bandits, Outlaws, Highwaymen: Are they beneficial to rural society?** / Panel 2: **The rise of agribusiness in the second half of the 20th century** / Panel 3: **Transnational networks, institutions and models in the shaping of national agrarian questions and agendas (1870-1940)** / Panel 4: **Use of GIS in Agricultural and Landscape History: balance and perspectives** / Panel 5: **Land Reform: from the State to the Village, or the Village to the State?** / Panel 6: **The role of technology in the expansion of the High Middle Ages** / Panel 7: **Women and Rural Credit in Early Modern Europe (1500-1800)** / Panel 8: **Technical change in agriculture, XIX-XX centuries** / Panel 9: **Rural servants: comparisons and contrasts** / Panel 10: **Rural cooperatives and their relationship with the State** / Panel 11: **Women and Daily Life in Medieval and Early Modern Rural Society I and II** / Panel 12: **Gender, labour and wartime agriculture in the 20th century** / Panel 13: **The impact of extreme weather events on farming and the countryside with special reference to the twentieth century.** / Panel 14: **Transforming the countryside and rural life? Rural electrification in Canada, Sweden and England** / Panel 15: **Land reform programs in Europe in the 18th-20th centuries: a comparative perspective** / Panel 16: **Economic clusters of agriculture industries, 19th and 20th centuries** / Panel 17: **Crises and Changes in the European Countryside: Challenges, Achievements and Doubts of the International Research Network CRICEC (2012-2015)** / Panel 18: **The provision of poor relief in rural Europe** / Panel 19: **Wine: consumption, production and trade in the modern world (19th and 20th centuries)** / Panel 20: **The making and the diffusion of agricultural progress in Europe (1760-1870)** / Panel 21: **Ideologies and doctrines of the peasant and folk parties and movements in Europe** / Panel 22: **Integrated peasant economy: the uplands of Europe compared** / Panel 23: **To go where the grass is greener - the crossing of geographical and administrative borders in an agricultural context** / Panel 24: **Storage of Staple Food and Commercial Networks from the late Middle Ages to the Twentieth Century (Part 2). Laurent Herment and Wouter Ronsijn** / Panel 25: **Feeding and Starving the Nation in WWI** / Panel 26: **Post-war agricultural rationalization and the welfare state** / Panel 27: **Survival strategies in the early modern European countryside** / Panel 28: **Accountable commons. Rural communities and accounting records in historical perspective** / Panel 29: **Rural elites in medieval and early modern Europe** / Panel 30: **Storage of Staple Food and Commercial Networks from the late Middle Ages to the Twentieth Century (Part 1) Laurent Herment and Wouter Ronsijn** / Panel 31: **Neither elite nor poor. Middle classes and social change in countryside in historical perspective** / Panel 32: **Land and natural resources appropriation and re-appropriation, and their dynamics, 16th-20th centuries** / Panel 33: **Inequality in rural societies of the 19th and 20th centuries: approaches from a biophysical perspective** / Panel 34: **Conceptions of Space and Time: Some Insights in the village** / Panel 35: **Pre-industrial agriculture between nature and society: the handling of stress and crises of local levels** / Panel 36: **The Socio-ecological Transition of Mediterranean Agriculture from a soil fertility point of view (1750-2010)** / Panel 37: **Looking to the rural communities from the retablo** / Panel 38: **The management of natural resources in the medieval Iberian Peninsula. Common institutions?** / Panel 39: **The Land Question in retrospective: from colonisation to land grabbing (1700-2014)** / Panel 40: **Castles and Fields of Grain: A Medieval Lord, a Rural Archaeological Site, and Digital Imaging to Synthesize Data** / Panel 41: **Agrarian Virtues in Troubled Times: Food and Wine Production during War and Depression** / Panel 42: **The making of the modern dairy chain: an economic and social perspective** / Panel 43: **Property and the common good in the luso brazilian world** / Panel 44: **Agricultural fairs in the nineteenth and twentieth centuries** / Panel 45: **Ruralizing Soviet Russia: The Countryside after the End of the Stalinist Period** / Panel 46: **Rural Land Markets in Late Medieval and Early Modern Times: Central, Southern and North-Western Europe Compared** / Panel 47: **The 'embellishment of rural life' in Europe, first half of the 20th century** / Panel 48: **Continuity and change in the crops diffusion and land uses in early modern period: a quantitative and spatial approach** / Panel 49: **Famine and the village society in the context of international comparison: Revisited** / Panel 50: **Climatic variability and agriculture during past centuries** / Panel 51: **Tropical farming and agricultural knowledge networks in (post)colonial Africa, 1920s-1970s** / Panel 52: **Credit and Consumption in the Late Medieval countryside** / Panel 53: **Globalisation - the midwife of the interventionist state in European and North American agriculture, 1875-1914?** / Panel 54: **«The Transformation of Religious Practices and Ethnic Landscapes in Rural Latin America»** / Panel 55: **Transport improvements between city and countryside, Middle Ages-19th century** / Panel 56: **Common-lands and conflicts: Historical and archaeological perspectives** / Panel 57: **East Central European Agrarian Elites ca. 1900: between globalization pressure, national identity and economic interest** / Panel 58: **The difficulties in renewing the Rural History in Europe. Clichés, stereotypes and historiographical routines, from XVI to XX century** / Panel 59: **House, family and Social History. New proposals and lines of research in the rural Europe, from XVI to XIX century** / Panel 60: **Rural Citizens: representations of people and politics in the 20th century** / Panel 61: **The long road towards a new rural history synthesis and comparison: Rural economy and society in the North-Western Europe 1500-2000 [+]** / Panel 62: **Rural Home Fronts: Women's work, voluntary action and wartime experience** / Panel 63: **The blurry boundaries between town and countryside in pre-modern Europe** / Panel 64: **Citizens and Corporations: Equalities and Inequalities on the definition of the Land Property in the liberal State in Latin America (s. XIX-XX)** / Panel 65: **Contract choice and (European) rural history** / Panel 66: **FAO actions in the rural peripheries of Europe** / Panel 67: **The creation of national parks in England** / Panel 68: **Rural pluralities in Europe. Histories from the countryside since the Interwar years** / Panel 69: **Appraising the Rural History of the United States** / Panel 70: **Social, political and economic agency in 19th century rural Europe: histories of children and women** / Panel 71: **Storage silos during the Iberian period** / Panel 72: **Open subject panel** / Panel 73: **Panel for postgraduate students.**

A més, els assistents podran escollir entre quatre excursions diferents, programades per a la tarda de dimecres 9 de setembre: al jaciment arqueològic, platja d'Empúries i Sant Martí d'Empúries; a la cooperativa de vi i d'oli d'oliva Empordàlia; al Museu del Suro de Palafrugell, Bigues SA i Sant Sebastià de la Guarda; i a Besalú, amb tast d'embotits artesanals de la Garrotxa. Complementàriament, a les 21 h, està previst un sopar (opcional) al restaurant Mas Marroch (Celler de Can Roca).

Per a més informació: www.ruralhistory2015.org

■ BEQUES I PREMIS

LVII Premi lluro de monografia històrica sobre Mataró o la comarca del Maresme. Atorgat per la Fundació lluro. Dotació 4.500 euros. Termini de presentació: 15 de setembre de 2015. Més informació: www.premilluro.cat; premluro@fundacioilluro.cat.

Beca Ernest Lluch de Ciències Socials i Humanes 2015. Projectes inèdits sobre història, geografia, literatura, dret, filologia, art, economia o ciències socials en l'àmbit territorial de la Garrotxa. Dotació: 4.500 euros. Termini de presentació: 30 de setembre de 2015. Secretaria de la Beca: Arxiu Comarcal de la Garrotxa (plaça del Puig del Roser, 1 - 17800 Olot).

■ CURSOS, JORNADES, CONGRESSOS

Congrés internacional «Old and New Worlds: the Global Challenges of Rural History». Lisboa, 27-30 de gener de 2016. Organitzat per ISCTE-Instituto Universitário de Lisboa, la xarxa Rural RePort-Rede de História Rural em Português i la Sociedad Española de Historia Agraria. Més informació: <https://lisbon2016rh.wordpress.com>

mestall ASSOCIACIÓ D'HISTÒRIA RURAL

Redacció:
Rosa Congost, Lídia Donat, Rosa Lluch, David Moré i Marisa Roig
Assessor lingüístic: Daniel Ferrer
Maquetació: Anna Cabañas

Per a informació i inscripcions:

Associació d'Història Rural

Pl. de Sant Josep, 1
Arxiu Històric de Girona
17004 GIRONA
Tel. 972 22 55 00

www.ddgi.cat/historiarural/

Podem enviar-nos textos o suggeriments a:
mestall@hotmail.com

Periodicitat: semestral.

Impressió: Palahí Arts Gràfiques

Dipòsit legal: GI-731-1999